

STUDII ȘI CERCETĂRI: PSIHOLOGIE

CZU: 159.923

EVALUAREA PERSONALITĂȚII: DIMENSIUNI FUNDAMENTALE

Carolina PLATON

Universitatea de Stat din Moldova

Prezentul articol este parte componentă a unei serii de studii analitice referitoare la abordările dimensionale ale personalității. Conținutul articolului reflectă analiza abordărilor privind *dimensiunile fundamentale* destinate a descrie personalitatea normală.

Cuvinte-cheie: *personalitate, abordare, model, dimensiune fundamentală, factor, trăsătură, subdimensiune, fațetă.*

EVALUATION DE LA PERSONNALITE: DIMENSIONS FONDAMENTALES

Le présent article est partie composante d'une série d'études analytiques sur les approches dimensionnelles de la personnalité. Le contenu de l'article reflète l'analyse des approches sur les *dimensions fondamentales* destinées de décrire la personnalité normale.

Concepts-clé: *personnalité, approche, modèle, dimension fondamentale, facteur, trait, sousdimension, facette.*

Introducere

În literatura de specialitate sunt prezentate circa 50 de definiții ale personalității. În linii mari, personalitatea este ceea ce caracterizează un individ [1]. Noțiunile de unitate, de diversitate și de stabilitate se regăsesc în cea mai mare parte a definițiilor. Personalitatea ar putea fi definită ca o identificare a variabilelor care permit descrierea diferențelor individuale. Mai exact, personalitatea poate fi văzută ca o unitate stabilă și individualizată a unui ansamblu de conduite și descrisă ca o regrupare exhaustivă a invariantelor personale [2]. Ea a fost concepută ca un ansamblu de trăsături sau dimensiuni fundamentale care permit caracterizarea individului. Aceste trăsături latente sunt considerate ca fiind permanente și suficient de largi pentru a permite diferențierea indivizilor. Astfel, în opinia lui Cattell, personalitatea permite de a prezice ce va face individul într-o situație dată. În prezența unui stimul comun, mai mulți indivizi vor avea reacții specifice și stabile în timp [3]. Pentru Eysenck, personalitatea este o organizare relativ stabilă de dispoziții motivaționale ale individului care survin din interacțiunea dintre pulsunile biologice și anturajul social și fizic. În opinia autorului, termenul „personalitate” se referă, de regulă, la trăsături afective și conative, la sentimente, atitudini, complexe și mecanisme inconștiente, la interese și idealuri care determină comportamentul și gândirea caracteristică omului. Astfel, personalitatea este stabilă, componentele sale interacționează, fiind rezultatul factorilor ereditari și ai mediului [4]. După Aiken, o definiție a personalității trebuie să cuprindă variabile afective, cognitive și comportamentale care diferențiază indivizii. Ea nu trebuie să se limiteze la trăsături temperamentale și trebuie să includă interesele și atitudinile. Cu alte cuvinte, personalitatea acoperă un domeniu destul de larg și polemic în măsura în care nimeni nu poate aduce probe definitive [5].

Ținând cont de cele expuse, Bouvard [6] evidențiază trei grupe de dimensiuni ale personalității: dimensiuni fundamentale, dimensiuni patologice și dimensiuni secundare, cunoașterea cărora este esențială pentru evaluarea personalității și, implicit, pentru elaborarea instrumentelor psihodiagnostice.

Abordări teoretice ale dimensiunilor fundamentale ale personalității

Cercetarea dimensiunilor fundamentale ale personalității constituie subiectul numeroaselor studii psihologice. Deși pe parcursul mai multor ani teoreticienii au încercat să ajungă la un acord cu privire la numărul și natura dimensiunilor necesare pentru descrierea personalității, acestea au rămas până în prezent obiectul unei importante polemici. În linii mari, există un consens cu privire la ideea că personalitatea reprezintă un model ierarhic care se constituie din dimensiuni (factori, trăsături) fundamentale și independente. Totodată, acestea pot fi, la rândul lor, subdivizate în entități mai mici, numite subdiviziuni sau fațete. Pe parcursul mai multor ani, autorii acestor modele au utilizat analiza factorială ca tehnică de regrupare a factorilor constitutivi ai personalității. În acest cadru se înscriu modelele clasice ale lui Eysenck și Cattell și modelele mai recente ale lui Costa, McCrae și Goldberg [2, 3].

Primul punct al discuției cu privire la modelele personalității se referă la numărul dimensiunilor fundamentale. Pentru Eysenck, acesta este de doi sau trei, pentru Cattell – de șaisprezece. Totuși, în prezent, în lucrările dedicate descrierii personalității, atât în limbajul curent, cât și în teoriile științifice, se evidențiază, în general, cinci dimensiuni fundamentale (*Big five*) care au fost identificate indiferent de: metoda de analiză factorială utilizată, modul de descriere a personalității (adjective sau fraze), procedura de evaluare a personalității (autoevaluare sau heteroevaluare), populația studiată (sex, cultură etc.). Or, ansamblul diferențelor dintre indivizi ar putea fi descris pornind de la diferite combinații ale celor cinci dimensiuni fundamentale.

Dezacordul dintre teoreticieni se referă la natura exactă a dimensiunilor fundamentale. Există mai multe modele ale celor cinci factori, două dintre ele fiind cele mai cunoscute. Primul model, chestionarul NEO PI R al lui McCrae și Costa, a fost construit pornind de la un număr de trei factori: extraversiunea, neurotismul și deschiderea spre experiență, autorii adăugând, ulterior, încă doi factori – agreabilitatea și conștiința, drept urmare a lucrărilor asupra chestionarelor lui Goldberg. Al doilea model, elaborat de Goldberg, își găsește originea în abordarea lexicală în cadrul căreia se consideră că diferențele individuale privind personalitatea sunt înscrise în limbaj. Goldberg a realizat o analiză factorială pornind de la lista lui Allport și Odbert și, spre deosebire de Cattell, de asemenea a găsit cinci factori fundamentali [7, 8].

În toate modelele de tip *Big five* factorul 1 este *extraversiunea* și factorul 2 *agreabilitatea sau amabilitatea*, cu toate că compoziția acestor doi factori fundamentali nu este identică la toți autorii. Factorul 3 prezintă similitudini considerabile în diverse modele, cu toate că reprezintă *conștiința* pentru majoritatea și *voința de realizare* pentru celelalte. Și conținutul factorului 4 este același, deși este orientat în direcții opuse: *neurotismul* pentru unii și *stabilitatea emoțională* pentru alții. Finalmente, factorul 5 constituie subiectul celei mai aprinse polemici. La McCrae și Costa el reprezintă *deschiderea spre experiență*, în timp ce în modelul lexical al lui Goldberg el devine *inteligența sau imaginație*.

Cattell și Eysenck au fost opoziți fervenți ai teoriei celor cinci factori (*Big five*). Și totuși, contrar structurii inițiale a celor 16 factori de personalitate ai lui Cattell, în ultima ediție a 16PF Cattell vorbește despre cinci factori de ordinul doi care pot fi considerați drept dimensiuni de bază ale modelului său. Acești superfactori apar ca fiind foarte asemănători cu factorii modelului *Big five*. În acest sens, cei 16 factori ar putea fi considerați doar ca fațete și nu ca dimensiuni fundamentale. Din partea sa, Eysenck insistă asupra a doi factori de bază (*Big two*) – *extraversiunea* și *neurotismul*, cărora le adaugă, mai târziu, o a treia dimensiune – *psihotismul*. Considerând întotdeauna că inteligența (pentru anumiți teoreticieni – factorul 5) nu aparține personalității, autorul o elimină din sistemul său. Primele două dimensiuni ale sistemului Eysenck se regăsesc în toate modelele personalității, fiind în acord cu sistemul *Big five*. Dimensiunea a treia, *psihotismul*, poate fi considerată ca un melanj al factorului 2 (agreabilitate) și al factorului 3 (conștiință). Pentru adepții modelului *Big five* dimensiunea *psihotism* nu este de un nivel bun, pentru Eysenck – din contra. În continuarea polemicii, comparând cele două modele, savanții au propus să se vorbească doar de patru dimensiuni fundamentale, ajungându-se, astfel, la un consens și oferind posibilitatea creării unei noi direcții de cercetare.

Deși se bazează pe abordarea dimensională a personalității și pe identificarea dimensiunilor fundamentale, modelul Cloninger, elaborat mai târziu, apare pentru unii teoreticieni ca destul de contestabil. Specificitatea modelului constă în a crea legături între dimensiunile originale ale personalității și sistemele neurobiologice.

Printre altele, acest model diferențiază temperamentul de caracter. Temperamentul este definit ca fațeta ereditară a personalității care se manifestă devreme în viață. Caracterul reprezintă componenta personalității care se dezvoltă sub influența experienței, abilităților și relațiilor interpersonale. Această componentă este mai puțin stabilă și poate fi, de asemenea, supusă discuțiilor.

Or, din cele expuse putem conchide că personalitatea normală poate fi descrisă sub forma dimensiunilor fundamentale care reflectă esența ei.

Rolul dimensiunilor fundamentale în elaborarea instrumentelor de personalitate

Abordările teoretice consacrate dimensiunilor fundamentale ale personalității și, respectiv, modelele elaborate au fost materializate într-un șir de instrumente/chestionare de tip Eysenck, Big five, Cloninger, Cattell, analiza succintă a cărora este prezentată în cele ce urmează.

Modelul Eysenck

Lucrările lui H.J. Eysenck cu privire la personalitate sunt considerabile și fundamentale. Chestionarele pe care le-a creat stau la originea unui mare număr de cercetări. Dintre cele mai cunoscute putem evidenția Inventarul de Personalitate (EPI) și Chestionarul de Personalitate (EPQ).

Inventarul de Personalitate (EPI) măsoară personalitatea după două dimensiuni fundamentale: una bipolară – extraversiunea-introversiunea, alta unipolară – neurotismul. Cele două dimensiuni fundamentale sunt independente, deci corelațiile dintre ele sunt nule sau aproape nule. Subiecții extraverși tind spre exteriorizare, sunt expansivi, nu sunt inhibați. Ei manifestă tendințe impulsive, le place mișcarea și nu-și fac griji. Preferă să acționeze și au o mare capacitate pentru contacte sociale. Din contra, subiecții introverși sunt introspectivi, își controlează sentimentele, tind să prevadă lucrurile și le place viața reglată. Subiecții neurotici manifestă o hiperactivitate emoțională, sunt hipersensibili și predispuși spre tulburări anxioase. EPI este un chestionar scurt și simplu care conține două forme paralele (A și B). Ambele forme măsoară cele două dimensiuni fundamentale. Fiecare dimensiune cuprinde 24 de itemi da/nu. Chestionarul dispune și de o scală de minciună care permite să se detecteze tentativele de falsificare a răspunsurilor în sensul dezirabilității sociale [9].

Chestionarul de Personalitate (EPQ) se deosebește de Inventarul de Personalitate (EPI) prin introducerea dimensiunii a treia, psihotismul, și o ușoară modificare a conținutului scalei extraversiune. Extraversiunea se caracterizează prin emoții pozitive și cuprinde trăsături precum sociabilitatea, activismul, dominarea, căutarea senzațiilor etc. Neurotismul se evidențiază prin instabilitate, emoții negative și cuprinde trăsături precum culpabilitatea, anxietatea, lipsa stimei de sine, timiditatea. Psihotismul se caracterizează prin impulsivitate, ostilitate, indiferență emoțională și un deficit de socializare. El cuprinde trăsături precum agresivitatea, ego-centrismul, impulsivitatea, creativitatea, comportamentul antisocial, lipsa empatiei [10].

Modelele Big five

Inventarul de personalitate (NEO PI R), elaborat de McCrae și Costa în 1990, reprezintă unul dintre cele mai cunoscute instrumente ale modelului celor cinci factori (Big five). Chestionarul se bazează pe ideea că trăsăturile personalității sunt organizate ierarhic. El evaluează cinci dimensiuni fundamentale ale personalității (extraversiunea, agreabilitatea, conștiința, neurotismul, deschiderea) și fațetele acestora. Instrumentul cuprinde 240 de itemi repartizați în 30 de fațete (6 pentru fiecare dimensiune). Ideea instrumentului este de a permite situarea individului în raport cu cele 5 dimensiuni de bază și de a rafina această analiză cu ajutorul fațetelor.

Extraversiunea evaluează sociabilitatea și afectele pozitive, activismul și faptul de a fi sigur de sine. Cele 6 fațete ale acestei dimensiuni sunt: sociabilitatea, activismul, asertivitatea, căldura sufletească, căutarea senzațiilor și emoțiile pozitive. Agreabilitatea măsoară tendințele interpersonale, altruismul, încrederea și dorința de a-i ajuta pe alții. Fațetele acestei dimensiuni sunt: modestia, sensibilitatea, încrederea, altruismul, dreptatea, conformitatea. Conștiința evaluează planificarea, organizarea și executarea sarcinilor. Cele 6 fațete ale acestei dimensiuni sunt: competiția, ordinea, sentimentul datoriei, reușita, autodisciplina și deliberarea. Neurotismul măsoară adaptarea sau stabilitatea emoțională și inadaptația sau neurotismul. Fațetele dimensiunii sunt: anxietatea, furia-dușmănia, timiditatea socială, depresia, impulsivitatea și vulnerabilitatea. Deschiderea evaluează curiozitatea intelectuală, imaginația, sensibilitatea estetică, atenția atribuită propriilor sentimente și atitudinile nondogmatice. Cele 6 fațete ale acestei dimensiuni sunt: deschiderea către reverii, estetic, sentimente, acțiuni, idei și valori. Chestionarul conține afirmații pentru care subiectul își exprimă acordul sau dezacordul. De asemenea, sunt prezenți indicatori pentru a verifica tendința spre consimțire, tendința spre negare și tendința spre răspunsuri hazardate. Există forme de autoevaluare, forme de heteroevaluare și forme scurte [11].

Chestionarul D5D (Descrierea în 5 dimensiuni), elaborat de Rolland și Mogenet în 1994, urmărește, de asemenea, scopul de a evalua cele 5 dimensiuni fundamentale. Descriptorii utilizați sunt rezultatul analizei lexicale a literaturii engleze. Avantajul D5D este de a permite să se compare eul-real (ceea ce sunt sau cred că sunt) cu eul-ideal (ceea ce aș vrea să fiu) și cu imaginea percepută (persoana așa cum o percep alții). De asemenea, chestionarul este conceput pentru a fi un ajutor în recrutare. El permite recruturului să stabilească un profil corespunzător postului (calitățile necesare titularului de post) și să le compare cu cele ale candidatului. *Extraversiunea-introversiunea* este dimensiunea clasică cuprinsă în acest chestionar. Ea reflectă necesitatea de contacte și căutarea stimulărilor externe, comportamentul expansiv, chiar impulsiv. *Bunăvoința* conține un pol pozitiv apropiat de agreabilitatea descrisă mai sus și un pol negativ apropiat de psihotismul lui Eysenck (instabilitate în raport cu alții, refuzul de compromis). Dimensiunea *conștiința* exprimă nevoia de reușită și de implicare în munca asociată unui caracter scrupulos și meticulos. *Stabilitatea emoțională* este identică modelului precedent. *Deschiderea* exprimă capacitatea de a se implica în experiențe noi și existența intereselor largi [12].

Chestionarul Alter ego, elaborat de Caprara, Barbaranelli și Borgogni în 1993, este posterior chestionarului NEO PI. Autorii au încercat să amelioreze conținutul celor cinci dimensiuni, venind cu unele sugestii referitoare la compoziția lor și la numărul subdimensiunilor. Deosebirea esențială a chestionarului *Alter ego* de alte chestionare de acest tip ține de denumirea primei dimensiuni. În loc de *extraversiune* autorii au utilizat termenul *energie*, astfel punând accentul mai mult pe dimensiunea de activitate decât pe cea interpersonală. Cei cinci factori conțin câte două subdimensiuni a câte 12 itemi fiecare, dintre care jumătate este formulată într-o manieră pozitivă, iar cealaltă jumătate – într-o manieră negativă. Scala de dezirabilitate socială cuprinde, de asemenea, 12 itemi, astfel totalul chestionarului ajungând la 132 de itemi. Fiecare afirmație este cotate pe o scală de cinci puncte, adevărat – fals.

Persoanele care obțin scor înalt la factorul *energie* tind să se descrie ca dinamice, active, dominante și elocvente. Cele două subdimensiuni sunt dinamismul și dominanța. Subiecții cu scor înalt la factorul *amabilitate* tind să se descrie ca altruiste, amabile, generoase și empaticе. Subdimensiunile respective sunt cooperarea și atitudinea amicală. Persoanele care obțin scor înalt la factorul *caracter conștiincios* tind să se descrie ca meticuloase, ordonate, reflexive, exacte și perseverente. Cele două subdimensiuni sunt meticulozitatea și perseverența. Subiecții cu scor înalt la factorul *stabilitate emoțională* tind să se descrie ca puțin anxioase, puțin vulnerabile, puțin emotive și puțin impulsive. Cele două subdimensiuni sunt controlul emoțiilor și controlul impulsivității. În fine, persoanele care obțin scor înalt la factorul *deschiderea spiritului* tind să se descrie ca cultivate, informate, interesate de lucruri și experiențe noi, deschise diverselor culturi. Subdimensiunile respective sunt deschiderea către cultură și deschiderea către experiență [13].

Modelul Cloninger

Printre noile modele ale personalității poate fi menționat și modelul Cloninger care, după exemplul predecesorilor săi, a încercat să descrie personalitatea prin câteva variabile fundamentale. Modelul se bazează pe o abordare dimensională care cuprinde patru variabile de temperament și trei variabile de caracter. Aceste șapte dimensiuni ale temperamentului și caracterului sunt evaluate cu ajutorul *Inventarului de temperament și caracter (TCI)*.

În opinia autorului, variabilele de temperament sunt transmise genetic și sunt controlate de sistemele neurobiologice specifice. Aceste variabile sunt *căutarea noului*, *evitarea pericolului*, *dependența de recompensă* și *persistența*. *Căutarea noului* este controlată de un sistem de activare comportamentală sensibil la stimuli necunoscuți și la semnale de recompensă. Această dimensiune măsoară trăsăturile similare extraversiunii lui Eysenck. Persoanele cu scor ridicat la această dimensiune tind să fie curioase, dezordonate, impulsive. Le place schimbarea și anticonformismul. *Evitarea pericolului* este dependentă de un sistem de inhibiție comportamentală față de semnalele de frustrare. Această dimensiune evaluează tendințele comportamentale similare neurotismului lui Eysenck. Subiecții cu scor ridicat la această dimensiune sunt timizi, pesimiști și evitanți. *Dependența de recompensă* este controlată de un sistem de menținere comportamentală în absența fortificării continue. Ea implică atașamentul social. Persoanele cu scor ridicat la această dimensiune sunt sensibile, fragile, cordiale. Primele două dimensiuni sunt destul de stabile, a treia este mai puțin stabilă. Astfel, în 1993, pornind de la dimensiunea mai puțin stabilă, Cloninger identifică o a patra dimensiune a temperamentului – *persistența*. Persoanele cu scor ridicat la această dimensiune au un temperament ambițios, perseverent, voluntar și perfecționist.

Cloninger a definit și trei dimensiuni ale caracterului: *determinarea*, *cooperarea* și *transcendența*, care reflectă gradul de maturitate și de adaptare a subiectului, dobândit pe parcursul dezvoltării, sub influența

mediului și a învățării. Aceste dimensiuni sunt susceptibile să evolueze în funcție de maturitatea subiectului și de eventuale tulburări psihiatrice. *Determinarea* sau, mai exact, *autodeterminarea* este definită de maturitatea individuală (conștiința de sine), *cooperarea* este definită de maturitatea socială (conștiința socială), iar *transcendența* este definită de maturitatea spirituală (conștiința universală) [14].

Modelul Cattell

Activitatea lui R.B. Cattell în domeniul testelor de personalitate este considerabilă. El este unul dintre primii care a aplicat analiza factorială în acest domeniu și în testul său multidimensional, 16PF. Pornind de la lista lui Allport și Odbert care conținea circa 18000 de adjective, descriptori ai ființei umane, Cattell a reținut 4504 termeni din care a extras 171 de variabile de personalitate, pe care mai multe analize factoriale succesive le-au regrupat în 16 trăsături de personalitate bipolare. Aceste 16 trăsături „sursă”, descriptori ai personalității normale, sunt: cordialitatea, raționamentul, stabilitatea emoțională, dominanța, vivacitatea, conștiințiozitatea, siguranța, sensibilitatea, vigilența, imaginația, interiorizarea, neliniștea, deschiderea spre schimbare, autonomia față de grup, perfecționismul și tensiunea. Cattell este, de asemenea, autorul termenului *trăsături „de suprafață”*, simple rezumate descriptive ale unui ansamblu de caracteristici care merg, de regulă, împreună. Trăsăturile „sursă” permit explicarea conduitelor și a trăsăturilor „de suprafață”. Numărul lor este limitat și ele sunt identificate prin analiză factorială [15].

Diferența dintre dimensiunile lui Eysenck sau *Big five* și trăsăturile „sursă” se referă la nivelul la care sunt situate. Inițial, Cattell a intenționat să descrie dimensiunile fundamentale prin trăsăturile „sursă”. Însă, ulterior, s-a demonstrat că aceste dimensiuni intercorelează și, deci, pot fi reduse. Astfel, Cattell a descris cinci factori de „ordinul doi” care regrupează cele 16 trăsături „sursă” „de ordinul unu” ale personalității normale. Factorii de „ordinul doi” ai lui Cattell sunt mai mult sau mai puțin comparabili cu dimensiunile fundamentale ale lui Eysenck și cu dimensiunile modelului *Big five*. Prima dimensiune, *extraversiunea*, poate fi definită ca o orientare către o participare socială generală. Ea se caracterizează prin căutarea asigurării în societate, exteriorizării și necesității de a se afla în grup. Persoanele care obțin un scor scăzut la acest factor au tendința de a nu interacționa cu alții, de a lua viața în serios, de a fi timide și autonome. *Anxietatea* include tendințe de a fi reactiv, vigilent, neliniștit, tensionat. Persoanele care au un scor scăzut la această dimensiune sunt mai puțin perturbate și deranjate de evenimente decât alții. Ele sunt stabile emoțional, sunt deschise și liniștite. *Duritatea* regrupează subiecții intransigenți care manifestă tendința de a fi rezervați, practici, cu spirit utilitar și atașați tradițiilor. Persoanele cu scor scăzut la această dimensiune sunt deschise, cu idei noi. *Controlul sinelui* exprimă felul în care persoana își mănuiește pulsunile, este respectuoasă și perfecționistă. Subiecții care obțin un scor scăzut la această dimensiune pot fi impulsivi, nonconformiști, neatenți la reguli. *Independența* reflectă tendința de a fi dominant, vigilent și orientat spre schimbări. Subiecții independenți își exprimă deschis opiniile și preferă noul. Persoanele cu scor scăzut tind să fie agreabile, cooperante, conciliante, nedominante și au o mare capacitate de adaptare. Totodată, ordinea apariției factorilor nu este identică cu cea a modelelor de tip *Big five*. *NEO PI R*: extraversiunea, agreabilitatea, conștiința, neurotismul, deschidere; *16 PF*: extraversiunea, anxietatea, duritatea, controlul sinelui, independența.

Ediția a cincea a testului conține 185 de itemi cu alegere forțată (adevărat/fals), incluzând câte 10-15 itemi pentru fiecare factor primar. Chestionarul conține și indicatorii dezirabilității sociale, ai răspunsurilor rare și ai tendinței de consimțământ. Acești indicatori sunt de importanță majoră în psihologia muncii, domeniu privilegiat de 16PF. În general, versiunea a cincea aduce ameliorări semnificative, în particular, privind rezultatele analizei statistice [16].

Concluzii

Generalizând cele relatate, putem conchide că descrierea personalității se face sub formă de dimensiuni fundamentale și se adresează personalității normale. Or, modelul ierarhic al personalității ne permite să înțelegem mai bine conceptul de personalitate. Însă, modelele vizate necesită cunoașterea minuțioasă a conținutului și a limitelor sale și o atenție sporită privind utilizarea lor. Totodată, în unele cazuri, dimensiunile fundamentale regrupează atâtea subdimensiuni/fațete, încât ele devin puțin înțelese în limbajul cotidian. În opinia noastră, nivelul doi al modelului personalității este cel care permite descrierea personalității normale într-o manieră mai comprehensibilă pentru practicieni.

Referințe:

1. *Enciclopedia Universalis*. France, 1972, p.827-830.
2. HUTEAU, M. *Les conceptions cognitives de la la personnalité*. Paris, 1985, p.89-170.
3. PLATON, C. *Introducere în psihodiagnostic*. Chișinău, 2007, p.96-100.
4. Ibidem.
5. BOUVARD, M. *Questionnaire et echelles d'évaluation de la la personnalité*. Paris, 2009, 330 p.
6. Ibidem.
7. COTTRAUX, J.I., BLACKBURN, M. *Thérapies cognitives des troubles de la personnalité*. Paris, 1995, p.19-32.
8. BOUVARD, M. *Op.cit.*
9. PLATON, C. *Psihodiagnostic clinic*. Chișinău: CEP USM, 2012. 220 p.
10. Ibidem.
11. BOUVARD, M. *Op.cit.*
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. CLONINGER, C.R. et all. A psychobiological model of temperamental and character. En: *Arch. Gen. Psychiatry*, 1993, no.50, p.975-990.
15. PLATON, C. *Op.cit.*
16. BOUVARD, M. *Op.cit.*

Prezentat la 29.03.2017